

Az ökumenikus kérdés az evangélikus egyházjog tükrében.

Az evangélikus egyház külpolitikája alatt az evangélikus egyházak az államhoz való viszonyát és más egyházakhoz való jogi helyzetét szokás érteni. Ezúttal csak az utóbbi problémát szeretném kissé részletesebben megvilágítani, amit másként ökumenikus kérdésnek is szoktak nevezni.

Az a kifejezés, hogy ökumenikus, a görög *οικουμενικός* szóból származik és egyetemeset, universálisat jelent. Egyházi vonatkozásban ökumenikus mozgalom alatt a keresztyén egyházak dogmatikai és szervezeti egységére irányuló törekvéseket értjük. Egyetemes lelki katholicitást jelent. Szűkebb, átvitt értelemben véve egy egyháznak az egész világra kiterjedő egységes szervezet létesítésére irányuló törekvéseit szoktuk érteni.

Mielőtt az ökumenikus kérdéssel jogtörténeti, jogdogmatikai és nemzetközi jogi szempontból részletesen foglalkoznánk, először tisztáznunk kell azt a kérdést, hogy az evangélikus egyházzal kapcsolatban egyáltalán lehet-e beszélni az ökumenikus mozgalomban való részvételről. Az evangélikus egyházat ugyanis általában ki szokták rekeszteni az ökumenikus mozgalmakból azzal az indokolással, hogy ökumenikus kapcsolatokat csak az az egyház létesíthet, amely maga is universális, azaz ökumenikus, vagy legalább is az egyes nemzeti egyházai ugyanazokat a szervezeti sajátosságokat mutatják hasonlóan a református egyházhoz, melynek jelenlétére többé-kevésbé a presbitérium létezése jellemző.¹⁾ Ilyen tekintetben nem vitás, hogy az evangélikus egyház valóban egész különleges típust képvisel: szilárdságot és határozottságot mutat a hitvallásban, a megjelenési formában pedig szabadságot. A világ evangélikus egyházai között elvi szempontból azonos külső szervezetre egyáltalán nincs is szükség. Az már más kérdés, hogy célszerűségi szempontokból nem kívánatos-e hasonló szervezet létesítése.

Az egyház valódi egységéhez ugyanis elegendő, mint a *Confessio Augustana* VII. cikkelye mondja, hogy egyetértés legyen az evangélium hirdetésére és a szentségek kiszolgáltatására nézve.²⁾ Az egyház ugyanis — in spiritualibus — természete szerint universális és ökumenikus, mert mint pneumatikus nagyságnak a fogalmához nem tartozik semmiféle jogi elem.³⁾ Lényege egyedül az Ige és a szentségek által munkálkodó krisztusi erő s történeti megjelenésében sohasem korlátozhatja magát egy meghatározott egyházkormányzati formára. Mint Günther Holtstein, a kiváló német egyházjogász megállapítja, minden egyház a lelki egyháznak is megtestesítője, mégpedig olyan mértékben, mint

¹⁾ Hans Liermann: *Lutherische Kirche und Ökumene. Ein Beitrag zur Geschichte des ökumenischen Kirchenrechts.* — Archiv für evangelisches Kirchenrecht, 1937, 2. füzet, 81. l.

²⁾ Az Ágostai Hitvallás: Fordította: Pröblye Károly. Sopron, 1930, 15. l.

³⁾ Csiky Kálmán: *Az egyház elmélete és jogi lényege,* Bpest, 1909, 50. l.

amilyen mértékben abban az egyházban az igét Krisztus tanítása szerint hirdetik és a szentségeket akarata szerint szolgáltatják ki.⁴⁾ Tehát az egyház in temporalibus, mint jogintézmény, át meg át van szöve a lelki egyház eszméjével. Ez a kapcsolat nem pusztán ideális síkon mozog, hanem gyakorlati térre is átvetődik, mégpedig olyan mértékben, mint amilyen mértékben, általában a konkrét egyházi élet az egyházjog kialakulására hatással van.

Vizsgálódásainknál kiindulópontul az apostoli hitvallás harmadik bekezdését kell vennünk, amely a »szentek közösségéről«, azaz a Krisztusban hívők közösségéről beszél. Ez a pont minden keresztyén vallásfelekezet számára közös kiindulási alap. Az egyházak egységének ebben kifejezésre juttatott valósága és ennek fenntartásának a szükségessége a reformátorokat is erősen foglalkoztatta. Különösen Luther és Melanchthon tartja fontosnak az egység fenntartását s az unum corpus christianum eszméjét tűzik maguk elé.⁵⁾ Maga az Ágostai Hitvallás is voltaképpen ökumenikus szellemű irat, mert általános, keresztyén szempontból érvényes igazságok foglalata s nem áll útjában a keresztyén egyházak esetleges egyesülésének.⁶⁾ Ezért is mondta Luther a Melanchthon által készített Ágostai Hitvallásra vonatkozólag, hogy ő »nem tudna ilyen csendesesen lépkedni«, amivel nyilván annak mérsékelt szellemére céloz. Leopold Ranke a latin egyház szellemi szülöttjének nevezi a hitvallást, melynek legnagyobb érdeme, hogy az egység útját egyengeti.⁷⁾

Az evangélikus egyházat még 1555 után is — amikorra jogi megalakulását lehet tenni.⁸⁾ — számtalan kötelék kapcsolja össze a régi egyházzal, amelytől voltaképpen nem is szakadt el, hanem csak annak tisztaságát állította helyre. Természetes azonban, hogy a protestáns egyházak híveinek gyarapodásával a hívek öntudata is folyton nőtt, ami aztán a különbségek kimélyülésére vezetett. Mi sem mutatja azonban a katolikus egyházzal még mindig fennálló szoros kapcsolatokat, mint az a tény, hogy Luther beszédeiben állandóan az egyházatyákra utal és az, hogy az evangélikusok még a XVII. század folyamán is igényt tartanak a »katholikus« elnevezésre. Ezt bizonyítja Malakóczy Miklós bárónak Vizkovic zágrábi püspökhöz intézett egy levele, melyben azt írja, hogy »az igaz: jó hitet vallja, mert katolikus.«⁹⁾

A XVI. század theologusait is az a törekvés hatja át, hogy a protestáns egyházak konzervatív jellegét minél jobban kidomborítsák.¹⁰⁾ Az ökumenikus szó nem katolikus körökben még ma-

⁴⁾ Günther Holstein: Die Grundlagen des evangelischen Kirchenrechts, Tübingen, 1928, 373. l.

⁵⁾ Hans Tiermann, i. m. 83. l.

⁶⁾ Bruckner Győző: Az ágostai hitvallás világátformáló ereje. Budapest, 1930, 6. l.

⁷⁾ Leopold Ranke: Deutsche Geschichte im Zeitalter der Reformation, 1881, 173—174. l.

⁸⁾ Hans Liermann, i. m. 82. l.

⁹⁾ Josef Pindor: Die evangelische Kirche Kroatien-Slawoniens, Essek, 1902, 54. l.

¹⁰⁾ Hans Liermann, i. m. 84—85 l.

díg a katolikus szó szinonimája. A felvilágosodás és nemzeti mozgalmak hatására tartalma azonban módosul és a katolikus egyház helyett annak megjelenési formáját jelenti, lényegileg úgy, mint azt a *καθ' ὄλον* kifejezi.¹¹⁾

A hitbéli együvértartozás gondolata, — ha kezdetben csak a protestantizmusra vonatkoztatva is — a nemzetközi szerződésekben is kifejezést talál. Az 1648. évi westfáljai és az 1707. évi altránstätti békék ezt eléggé bizonyítják.¹²⁾ Politikai szempontokon kívül kétségtelenül ökumenikus momentumok is szerepet játszottak Gusztáv Adolfnak, a harmincéves háborúba való beavatkozásánál, vagy a Szentszövetség életrekeltésénél.

A felvilágosodás eszmeáramlatla az ökumenikus gondolat további megerősödését azzal hátráltatja, hogy a hangsúlyt az egyház obiectiv institutioiról az egyesre és ennek erényeire helyezi. Azonban az ökumenikus eszme mégsem homályosul el, mert kiváló szemlélyiségek, köztük: Leibnitz, Calixtus, Molanus abbé és főképp Schleiermacher új szempontok felvetésével nagyban elősegítik az ökumenikus gondolat térhódítását és megizmosodását.

Gyakorlati téren az első eredmények között a III. Frigyes Vilmos által 1817-ben megvalósított óporosz uniót említhetjük meg.¹³⁾ Ez az unió az evangélikusok és reformátusok között jött létre az evangélikus egyház vezető szerepének és dogmatikai sajátságainak érvényesítésével. Bár az unió a külső egységet megvalósította, követendő példaként mégsem állíthatjuk magunk elé, mert az egyházi életet nagyban elszíntelenítette.

Az északi államok evangélikus egyházainak 1817. évi közös konferenciája, továbbá az 1868. évi általános evangélikus konferenciája, továbbá az 1868. évi általános evangélikus konferencia, melyhez 1901-ben az északi államok is csatlakoztak, elsősorban pedig a külmiszió gondolatának a megerősödése s ennek a gyakorlatban való megvalósításánál jelentkező közös szempontok az ökumenikus gondolat további térhódítását segítették elő.¹⁴⁾

A keresztyén egyházak egységére irányuló mozgalom tulajdonképpen 1910-ben indul meg az edinburghi gyűléssel, ahol »Hit és Szervezet« cím alatt mintegy 90 egyház képviselőjének a részvételével világkonferenciát tartanak.¹⁵⁾ A misszió céljáért létrejött ez a konferencia kiindulópontjává vált a keresztyénség legújabbkori egységtörekvéseinek.

Mielőtt ezeknek a rövid ismertetésére rátérnénk, szükséges, hogy előbb az ökumenikus kérdés jogdogmatikai értelmével foglalkozunk.¹⁶⁾

Ezzel kapcsolatos fejtegetéseinknél Schleiermacherre kell utalnunk, akit Söderblom upsalai érsek az ökumenicitás atyjának ne-

¹¹⁾ Erwin Ruck: Kirchenrecht. Zweite Auflage. Berlin, 1931, 2. I.

¹²⁾ Hans Lietmann. i. m. 92.

¹³⁾ Eberhard Fiedler: Kirche und Staat, München, 1935, 19. I.

¹⁴⁾ Hans Lietmann. i. m. 99. I.

¹⁵⁾ Makay Miklós: Az ökumenikus gondolat és a magyar református gyülekezeti élet, Budapest, 1911. II. I.

¹⁶⁾ Schleiermacher: Glaubenslehre II. 374. I.

vezett és aki az evangélikus egyház ma is mértékadó álláspontját képviseli az ökumenikus kérdésben.

A Glaubenslehre c. munkájában azt hangsúlyoztatja, hogy a keresztyénségnek egyházakra való széttagozódását nemcsak az egyházban jelentkező világi eszméknek, hanem olyan tényezőknek is kell tulajdonítani, melyek hozzájárulnak az egyházban érvényesülő szellem kialakításához. Ezek közé sorolja a nyelvi és nemzeti közösségeket, mint zárt szellemi individuumokat, továbbá a nagy történeti személyiségeket, akik a keresztyén egyházak egyes típusait különleges erővel képviselik és így a közösségre alakítólag hatnak. Ha ezzel a keresztyénségen belül a szellemtörténeti differenciálódást okozták, a lelkiegyház individualizálóinak, nem pedig az egység megbontóinak kell tekinteni őket. A vezetőszemélyeknek ez a munkássága a Krisztussal való lelki összetartozás tényét nem érinti, sőt *αὐτὸμα Χριστοῦ* Krisztus teste egységét még inkább csak érvényesülni engedi. A tagok Krisztus fősége alatt a többségben egységet és az egységben többséget képviselnek. Ez óvja meg egyedül az egyházat az uniformizálódás folytán reá váró elszintelenedéstől.

A keresztyénség keretén belül a differenciálódó és integrálódó irányzat polaritása állapítható meg, mert mindannyiszor, ahányszor a keresztyénségen belül elszakadások fordulnak elő, nem hiányozhatik az elszakadt egyházak egyesítésére irányuló törekvés sem. Mint erkölcsi alapelv, ez azt jelenti, hogy a látható egyház különböző részesei között a kapcsolatok teljes megszüntetése keresztyénellenes. Eschatológiailag megfogalmazva ez azt jelenti, hogy a keresztyén egyházak egymástól való elszakadása csak átmeneti jellegű. Természetes, hogy Schleiermacher mindebből csak az egyéni magatartásra vont le következtetést, nem pedig átfogó ökumenikus programra vonatkozóan. Megállapítja azonban azt is, hogy minden vallásfelekezett a keresztyén kegyesség különböző mértékű megnyilatkozása. A keresztyén hittartalom annál kevésbé fog csorbulni az egyes egyházaknál, minél inkább érvényesül ott a szeretet ereje. Minden egyházban az Ige és a szentségek révén a lelki egyház jut kifejezésre, de egyikben sem tökéletesen, mert mindenütt az emberi tökéletlenség korlátozza és homályosítja el. A keresztyénség erejének fokozása érdekében szükség van theologiai közösségekre és fejtegetésekre a keresztyén egyházak között, mert ma az egyes egyházak élete, alkotmánya már nem függetleníthető az egyetemes keresztyénségtől.¹⁷⁾

Annak ellenére, hogy látszólag csak elvont dogmatikai kérdésekről volt szó, a következmények jogi természetűek. A keresztyénség ugyanis nemcsak Istenbe vetett hit, hanem hit által való cselekvés is, nemcsak vallás, hanem egyúttal erkölcs is. A keresztyén erkölcs azonban nemcsak a személyeknél és a személyekben alakul ki, hanem a közösségben és a közösségnél is. Miként az országos, vagy népegyházak országuk, vagy népük irányában erkölcsi felelősséget viselnek, úgy visel az egyetemes keresztyénség is erkölcsi felelősséget az emberiség és a világ felé. A közösség er-

¹⁷⁾ Günther Holstein, i. m. 375. l.

kölcsi megnyilatkozásának az összetartozás gondolatán kell alapulnia. Keresztyéni cselekvés csak hitbeli közösségből eredhet.¹⁹⁾

A hit maga teljesen vallásos területen áll, távol a jog szabályozásától. Ha azonban ez a gyakorlati életben az egyén cselekvésében a közösség cselekvéseként jelentkezik, kapcsolatba jut a jogrenddel. Megállapíthatjuk, hogy az egyház egységes életét jogi formák nélkül is kialakíthatja, mert csak az a lényeges, hogy az egyházban Krisztus uralkodjék.

Az egyházak ökumenikus élete azonban megkívánja, hogy az együttműködés jogi keretek között történjék. A jog teremti meg ugyanis a feltételek egy részét, ez védi meg az egyház életét idegen zavaroktól és ez biztosít az egyház részére a világ egyházai között őt megillető helyet. Gyakorlatilag a jog a történeti-társadalmi egyház időtől függő összefüggéseit csak secundáriusan szabályozza, míg az örökkévalósággal kapcsolatos viszonyt semmiféle vonatkozásban nem érinti. A lelki egyház pneumatikus nagyság, mellyel szemben a jogban eszközei nincsenek.¹⁹⁾

Ezzel a megállapítással azonban előtűnik az ökumenikus kérdés egyházjogi megoldásának a nehézsége is. Világos, hogy a keresztyén egyházak jogi vonatkozásban is megnyilvánuló közeledésének a nehézségei éppen abban rejlenek, hogy a katolikus egyház — ellentétben a protestáns egyházakkal — a lelki egyház ábrázolásához jogi formát is szükségesnek talál s ökumenikus kapcsolat létesítése esetén a jogi fogalomnak a valódi fogalmat teljesen körül kell foglalnia. Eszerint a felfogás szerint, mivel a lelkiegyház Istentől rendelt jogállapotához a pápa primátussága is tartozik, ökumenikus egyesülés csak a pápa primátussága mellett történhet. Azt a tényt, hogy a római Kúria csak azokat az ökumenikus mozgalmakat támogatja, amelyek az ökumenikus kérdés megoldását csak a pápa primátussága mellett képzelik el, az 1928. évi január 8.-án megjelent Mortalium Animos kezdetű encyklika hangoztatja leghatározottabban.²⁰⁾

Lényegileg ugyanez érvényes az orthodox egyházra nézve is, amely a presbiteri, diakoni és püspöki hivatalt, melyeket maga Krisztus létesített, a lelki egyház szempontjából elengedhetetlenül szükségesnek tartja a charismák terjesztéséhez. Viszont az anglikán egyház az ordinációban isteni rendelkezésen alapuló sacrális cselekményt lát, amely nemcsak a püspöki hivatal viseléséhez szükséges és nélkülözhetetlen charismát adja, hanem a püspökben a successio apostolica folytán az ordináció közvetítőjét tekintve, aki az egyház látható egységét helyreállítja.²¹⁾

Magától értetődőnek tűnt volna fel ezek után, hogy az ökumenikus mozgalom önmagától arra az útra terelődik, hogy a jogról és a lelki egyházzal azonos felfogást valló egyházak között

¹⁹⁾ Günther Holstein, i. m. 376. l.

¹⁹⁾ Szontagh Vilmos: Az egyház és a jog. Miskolci Jogászélet. 1938, XIV. évf. 93. l.

²⁰⁾ L. a Mortalium Animosra vonatkozóan a Theologiai Tanulmányok, szerkeszti Csikesz Sándor, 5. szám, Debrecen, 1928. 9. lapját.

²¹⁾ Günther Holstein, i. m. 395. l.

létesüljön először szoros kapcsolat. Az ezzel a kérdéssel tárgyilagosan foglalkozó egyházjogászok az evangélikus és református egyházon belül föderációt, a római katolikus, orthodox és ókatolikus egyház, esetleg az anglikán egyház között uniót tartanak lehetségesnek.²²⁾

Ennek ellenére a fejlődés nem ebben az irányban haladt, hanem azonnal átfogó egyesülési mozgalom indult meg az egész keresztyénségre vonatkozóan.

Nem egyházpolitikai, vagy egyházjogi megnyilatkozások szükségességként, hanem közvetlen vallási szükségletként jelentkeznek az első világháború után az ökumenikus mozgalmak. Maga az élet teszi szükségessé az ökumenikus mozgalmak megerősödését és a jogász számára csak az a feladat jut, hogy az ebben kifejezésre jutó jelölveteket kielemezze.

Ez a megállapítás érvényes arra a mozgalomra is, amely elsőnek ért el pozitív eredményt s amelynek szellemi irányítói az egyesülést a jog formái között képzelték el. Ez nyilvánul meg a gyakorlati keresztyénség 1925. évi stockholmi Life and Work konferenciáján, melyen a katolikus egyház képviselőjének kivételével 661 delegátus jelenik meg.²³⁾

A Söderblom érsek személyével elválaszthatatlanul egybeforrott konferencia az egyházak teljes egyenrangúsága alapján a szerzetet módszerével kívánta a keresztyén egyházak egységét szolgálni. Söderblom nemcsak a katolikus felszívás módszere ellen foglalt állást, amely az igazi egységet csak a pápa primátusságának fenntartása mellett képzelte el, hanem a »faith and order« megoldási mód ellen is erőlesen sikraszállt, mert ez az egyesülést a hitvallás és egyházalkotmány alapvető kérdéseiben történő megegyezésben látja megvalósíthatónak. A keresztyénség egységéről írt munkájában azt hangoztatja, hogy az Ige többet jelent minden szervezetnél és a közös hitben való épülés fontosabb, mint maga a szervezet. Semmiféle törvény, vagy intézmény nem tudja a keresztyének igazi egységét biztosítani, hanem csak az evangélium. Az egység célja nem lehet az uniformizálódás, hanem a közös bünvallás és az egyház közös feladatainak a felismerése.²⁴⁾ Azért vagyunk sok egyház, mert nem engedelmesskedünk fenntartás nélkül a Jézus Krisztusnak.

Annak ellenére, hogy a stockholmi konferencia eredeti célkitűzése szerint csak szociális térre kívánt szorítkozni és gyakorlati kérdésekkel akart szembenézni, a konferencia mind dogmatikai, mind pedig egyházjogi eredmények tekintetében korszakalkotónak tekinthető. Söderblom ugyanis azzal a megállapítással, hogy »az Ige többet jelent az organizációnál« egyúttal elfogadta azt az elvet, hogy minden együttműködés bizonyos szerzetet kíván meg. Ez alatt azonban nem arra gondolt, hogy en-

²²⁾ Günther Holstein, i. m. 395. l.

²³⁾ A konferenciára vonatkozólag: I.: Adolf Deissmann: Die Stockholmer Weltkirchenkonferenz. Vorgeschichte, Dienst und Arbeit der Weltkonferenz für Praktisches Christentum 19—30 August 1925. Berlin, 1926.

²⁴⁾ Nathan Söderblom: Einigung der Christenheit, 11., 20., 126. l.

nek a szervezetnek egy kizárólagos, egy »szövetséges« egyházzal kell azonosnak lennie. Az egység lényege a lelki egyház egységében, azonosságában keresendő.²⁵⁾

A konferencia mindenestre azt bizonyítja, hogy a résztvevő egyházak hajlandók az őket érintő kérdésekben egymással tárgyalni s ezzel elismerik egymás jogképességét és cselekvőképességét. Másrészt viszont elismerik a felek azt is, hogy a konferencia a tárgyalások lebonyolítására illetékes fórum s ez maga a kapcsolatot létesíteni szándékozó jogintézmény.

Ez az institutio azonban nem egyházfeletti, hanem egyházak közötti képződmény, mert a konferenciának semmiféle joghatósága nincs az egyes egyházak felett. Másszóval: Stockholm a keresztyén egyházak között érvényesülő új jog alapjait fektette le.

A konferencián résztvevő egyházak, mint egyenjogú társak, a világ keresztyénségéhez kibocsátott üzenet 13. pontjában a megkezdett munka továbbfolytatására folytatási bizottságot és az ökumenikus tanácsot keltik életre. Az utóbbi Söderblom jellemzése szerint közös beszélő cső mindannak a számára, amit az egész világba ki szeretne kiáltani. Mindkét intézmény állandó jellegű. A nagy konferencia időnként ül össze, a szűkebbkörű tanács évente ülészik, az egyes bizottságok pedig a szükséghez képest tanácskoznak.²⁶⁾

A stocholmi konferencia után megalakul a Gyakorlati Keresztyénség Nemzetközi Intézete előbb zürichi, utóbb genfi székhellyel s lázas tevékenységével, gyors sikereivel még csak fokozza az optimizmust. Ez az intézet a keresztyén egyházak közötti közigazgatási szervek tekintendő.²⁷⁾

Az egységre irányuló törekvéseket nagyban vitte előbbre az 1927. évi lausannei Faith and Order konferencia, amely, amint azt néve is mutatja, az egyházak hit- és szervezeti egységének kérdésével foglalkozott.

A hit és az egyház fogalmára nézve hamarosan megegyeztek. Az egyházak közös szervezetére irányuló megbeszélések lényegileg a lelkési hivatal vallási és dogmatikai értékelése körül mozgottak. Ez természetes is, mert minden egyházi alkotmány központi kérdése a lelkési hivatal. Az erre vonatkozó közös megállapításokat öt pontban foglalták össze.

Az evangélikus-református és az anglikán-orthodox felfogás közti különbségek az ordináció kérdésével kapcsolatban jelentkeztek. Végülis azonban sikerül szerencsés megoldást találni. Ez a megoldás az evangélikus egyház szempontjából nemcsak hogy elviselhető, hanem mint az egyedül elképzelhető helyes megoldás tekinthető. A lausannei konferencia eredménye egyházzjogi szempontból abban foglalható össze, hogy felismerték az igehirdetői szolgálat minden egyházban való jelenlétének szükségességét. Protestáns felfogás szerint az egyházak közötti jogi kapcsolatoknak

²⁵⁾ Günther Holstein, i. m. 397—398. l.

²⁶⁾ Günther Holstein i. m. 400. l.

²⁷⁾ Makay Miklós, i. m. 55—56. l.

ez a minimális volna elégséges, mert így biztosítást nyer az egyházak tiszta célkitűzése.²⁸⁾

1934 nyarán ökumenikus szeminárium alakul. A mozgalomnak ez az új szerve az új lelkésznevezéseket és az egyházi munkásokat vezeti be az ökumenikus eszmekörbe.²⁹⁾

Sorozatos előkészítő konferenciák után 1937. júliusában ül össze a Life and Work konferencia Oxfordban. A konferencia az államnak a németországi és olaszországi, de másfelé is jelentkező totális igényeitől nyerte tárgyának meghatározását és az egyháznak az államhoz és a nemzeti közösséghez, a néphez való viszonyával foglalkozott. A konferencia egyetemességét nagyban fokozza az a körülmény, hogy azon egyházhoz tartozó világiak is jelen voltak.³⁰⁾

Az 1937. évi Faith and Order edinburghi konferencia tovább folytatja a Lausanneben elért eredményeket. A világtörténelem folyamán először ezen a konferencián történt meg, hogy a részekre szakadt keresztyénség a maga hivatalos theologusain keresztül abból a célból találkozott, hogy az őket annyira elválasztó dogmatikai kérdésekkel szembenézzenek. A dogmatikai kérdések mellett különösen az egyház természetének tisztázását illetően érték el eredményeket. A haladás a teljes evangéliumi szemlélet felé történik.³¹⁾

A Gyakorlati Keresztyénség Ökumenikus Tanácsa (Work and Life) és a Hit és Szervezet (Faith and Order) állandó bizottsága már 1936-ban egy bizottságot küldött ki azzal a feladattal, hogy készítsen terveket az ökumenikus mozgalom jövőjére vonatkozólag.

A bizottság megfelelő tárgyalások után megalakította a »30-as bizottságot«. Miután az oxfordi és edinburghi konferencia is elfogadta ennek a bizottságnak a két mozgalom egyesítésére irányuló javaslatát, 1939-ben megkezdte működését Utrechtben az Ökumenikus Tanács.³²⁾ Ez a szerv a keresztyénség egy bizonyos fajta egységét megvalósítja; nem egyházak feletti, hanem egyházak közötti szerv. Nem hatalmi szóra jött létre, hanem a közös Krisztus-keresés keltette életre.

A jövő fejlődési lehetőségeit vizsgálgatva meg kell állapítanunk, hogy a közeledést nagyban elősegítheti a bejegyzési jogfejlődés kedvező irányban haladása. Ez az egyes egyházak típusait nemcsak, hogy leegyszerűsítheti, hanem bizonyos fokig egymáshoz közelebb hozhatja.

Ilyen vonatkozásban nézve a magyarországi fejlődést, örömmel állapíthatjuk meg, hogy 1936 óta kedvező úton vagyunk. Bár az unió lehetőségéről a Magyar Szemlében indított vita³³⁾ a

²⁸⁾ Günther Holstein, i. m. 408. l.

²⁹⁾ Makay Miklós, i. m. 58. l.

³⁰⁾ Makay Miklós i. m. 60—62. l.

³¹⁾ Makay Miklós i. m. 64—66. l.

³²⁾ dr. Boér Elek: A protestáns egyházak nemzetközi kapcsolatai. Különlenyomat a „Közigazgatásunk nemzetközi kapcsolatai“ c. munkából. Budapest, 1941, 13. l.

³³⁾ L. P. Kónig Kelemen: A keresztyén egyházak egysége. Gyöngyös, 1942. c. munkát, illetőleg az Egység Utját.

nagy tömegek felé nem vetett nagyobb hullámgyűrűket, mégis azt mutatta, hogy a magyar protestantizmus és magyar katolicizmus igenis nem egy téren valóban képesek lesznek ellentéteiket felszámolni. Az utóbbi évek gyakorlati eredményei ezen a téren szép előrehaladást mutatnak.

A keresztyén egyházak közötti egység megteremtése részleteiben fel nem sorolható formák között képzelhető el. Bármelyik formára is essék majdan a választás az események kedvező alakulása után, helyes megoldás csak az lehet, melynél a keresztyén egyházak szabad elhatározásból, a teljes jogi egyenrangúság alapján, a szeretet módszerével történik az egység megteremtése. Szem előtt kell tartani Söderblom megállapítását: Nem az egységben rejlik a cél, hanem a közös bűnvallásban s az egyházak közös feladatai felismerésében, a közös hitben való épülésben és ennek megerősödésében. Az egység belső lényegbeli közösség. Magasabb életkategória, melyben a különbözőségek feloldódnak olyan szent igazság szolgálatában, melyet mindenki szívében hordoz, mindenki óhajt és mindenki szolgálni kíván.

Az egység megvalósításának a lehetősége Isten kezében van. A mi kötelességünk csak az, hogy a keresztyén egység lehetőségét hirdessük és erre a figyelmet kellőképp felhívjuk.

Dr. Boleratzky Lóránd